

NORGES HØYESTERETT

Den 20. september 2006 avsa Høyesterett kjennelse i

HR-2006-01595-A, (sak nr. 2006/1156), straffesak, anke,

A (advokat Erling O. Lyngtveit)

mot

Den offentlige påtalemyndighet (statsadvokat Terje Nybøe)

S T E M M E G I V N I N G :

- (1) Dommer **Øie**: Saken gjelder overføring til tvungent psykisk helsevern, jf. straffeloven § 39 nr. 1.
- (2) Kristiansand tingrett avsa 7. desember 2005 dom med slik domsslutning:

”A f. 05.01.60 dømmes til overføring til tvunget psykisk helsevern i medhold av strl. § 39, nr. 1.”
- (3) A anket dommen til Agder lagmannsrett, som 12. mai 2006 avsa dom med slik domsslutning:
 - ”1. A, født 5. januar 1960, frifinnes for 1 overtredelse av straffeloven § 147 første, jf. annet ledd.**
 - 2. A, født 5. januar 1960, dømmes til overføring til tvungent psykisk helsevern i medhold av straffeloven § 39 nr. 1.”**
- (4) Dommen ble avsagt under dissens. En lagdommer og en meddommer mente at vilkårene for å idømme særreaksjon ikke var oppfylt.
- (5) A har anket til Høyesterett over reaksjonsfastsettelsen. Han har anført at de aktuelle lovbrudd ikke er alvorlige, at det ikke er nærliggende gjentakelsesfare, og at overføring til tvungent psykisk helsevern ikke er nødvendig for å verne samfunnet.

- (6) *Jeg er kommet til at anken må forkastes.*
- (7) Særreaksjonen overføring til tvungent psykisk helsevern kan etter straffeloven § 39 idømmes en lovbrøyer som er straffri etter § 44 om tilregnelighet, dersom det er nødvendig for å verne samfunnet og vilkårene i § 39 nr. 1 eller nr. 2 er oppfylt.
- (8) Lagmannsretten fant at A var psykotisk da han begikk samtlige lovbrudd, og at han derfor ikke kan straffes, jf. § 44. Spørsmålet om tilregnelighet er ikke tema for Høyesterett.
- (9) Paragraf 39 nr. 1, som er det aktuelle alternativet i denne saken, lyder slik:
- ”Lovbryteren har begått eller forsøkt å begå en alvorlig voldsforbrytelse, seksualforbrytelse, frihetsberøvelse, ildspåsettelse eller en annen alvorlig forbrytelse som krenket andres liv, helse eller frihet, eller kunne utsette disse rettsgodene for fare. I tillegg må det antas å være en nærliggende fare for at lovbryteren på nytt vil begå en alvorlig forbrytelse som krenker eller utsetter for fare andres liv, helse eller frihet. ...”**
- (10) A har begått flere lovbrudd. De lovbrudd som eventuelt kan begrunne særreaksjon, er tre trusler, jf. straffeloven § 227 første straffalternativ. Det er ikke tvilsomt at trusler etter omstendighetene omfattes av alternativet ”en annen alvorlig forbrytelse ...”. Spørsmålet er om de konkrete truslene gjør det.
- (11) En trussel overfor B i 2000 eller 2001 har lagmannsretten beskrevet slik:
- ”Han hisset seg voldsomt opp og beskyldte henne for å ha drept sin egen datter, D, som han for øvrig også hevdet å være far til. Han truet med å drepe henne og beskrev i den forbindelse flere måter hvordan dette kunne gjøres på. Han fulgte også etter henne ..., men det lyktes henne å unnsnippe ham.”**
- (12) To trusler overfor C i henholdsvis 2001-2002 og natt til 3. september 2004 ca. kl. 04.15 er beskrevet slik:
- ”Hun var ved denne anledning ute og luftet hunden nattetid og påtraff tiltalte Han hadde sparket etter hunden hennes, og da hun påtalte dette, svarte han med å hisse seg voldsomt opp. Han trakk en kniv opp fra bukselinningen og truet med å drepe henne. Da hun løp fra stedet, løp han etter henne med kniven og uttalte at ”han skulle skjære av henne ørene og sende henne til helvete”.**
- ...
- ... Hun arbeidet som avisbud og hadde påtruffet tiltalte ved flere anledninger denne natten da hun igjen påtraff ham... Han hadde da hisset seg opp, knyttet neven mot henne og skreket til henne ”hvis du følger etter meg mer, skal jeg drepe deg og legge deg i en bekk”.**
- (13) Lagmannsretten tok ikke uttrykkelig standpunkt til om truslene var alvorlig ment; de var uansett skikket til å fremkalle alvorlig frykt. Truslene mot B var med på å skape en betydelig angst hos henne for tiltalte, og truslene mot C førte til angstproblemer, slik at hun blant annet ble redd for å gå på jobb som avisbud.
- (14) I Ot.prp. nr. 87 (1993-94) heter det på side 107:

”Ved trusler vil en særreaksjon særlig være aktuell der det trues med forbrytelser som er nevnt i oppregningen foran. Vanligvis må det kreves at trusselen var alvorlig ment, slik at det objektivt sett var en fare for at den ville bli realisert. Imidlertid kan også trusler som ikke var alvorlig ment, men blir oppfattet slik, være egnet til å framkalle alvorlig frykt. Dette er nok etter § 227, og det kan etter omstendighetene føre til en særreaksjonsdom. I unntakstilfeller kan det også være nok at det er fare for at lovbrøyteren skal komme med nye tilsvarende trusler.”

- (15) Truslene i vår sak gjelder slike lovbrudd som § 39 regner opp. De ble oppfattet som svært alvorlige av dem de rammet, og skapte angst. Jeg er enig med lagmannsretten i at særlig truslene mot C måtte fremstå som høyst reelle, særlig den første trusselen, hvor A løp etter C med kniv og truet med å skjære av henne ørene. Hvorvidt truslene var alvorlig ment, kan ikke være avgjørende. De var uansett av en slik art og fremsatt under slike omstendigheter at de etter mitt syn må anses som en annen alvorlig forbrytelse i § 39s forstand.
- (16) Det neste spørsmålet er om kravet til gjentakelsesfare er oppfylt. Ved farevurderingen skal det legges vekt på den begåtte forbrytelsen sammenholdt særlig med lovbrøyterens atferd, sykdomsutvikling og psykiske funksjonsevne, jf. § 39 nr. 1 tredje punktum. Gjentakelsesfaren må være kvalifisert og reell, og kravet til faregrad kan variere etter alvoret i de lovbrudd som er begått, jf. blant annet Rt. 2005 side 1091 avsnitt 14.
- (17) A har de senere år fremsatt trusler ved tre anledninger. Også forut for disse truslene hadde han i mange år skapt mye utrygghet, til dels også fare. I tiden 1979 til 2002 ble han domfelt ti ganger, hvorav seks ganger for trusler, vold eller ulovlig omgang med skytevåpen eller kniv. Særlig alvorlig er en domfellelse for trusler som ble fremsatt i 1996. A hadde da i sinne siktet på en kvinne med en ladd, usikret Walther 7,65 mm pistol og avfyrt et skudd som traff omkring en meter over hodet hennes.
- (18) Av betydning er også et par episoder fra de senere år som lagmannsretten har funnet bevist, men som er henlagt på grunn av As utilregnelighet. I mars 2003 avfyrte A flere skarpe skudd med en ulovlig ervervet pistol 100 meter fra naboeiendommen hvor det lekte barn. Skytingen voldte ikke konkret fare, men ble oppfattet som svært skremmende. Og i august 2004 kastet A fra en avstand på rundt to til tre meter en brusflaske mot hodet til en politimann. A bommet med rundt 30 cm. Lagmannsretten fant det klart at politimannen ville ha blitt skadet dersom flasken hadde truffet ham i hodet.
- (19) A har diagnosen schizoid lidelse. Fra mars 2005 til april 2006 var han underlagt administrativt tvungent helsevern etter psykisk helsevernloven kapittel 3. Inntil juli 2005 hadde han døgnopphold på en institusjon. Deretter bodde han i egen bolig, men fikk månedlig depotinjeksjoner av antipsykotiske medisiner. Om As psykiske helse den senere tid og behandlingssituasjonen uttaler lagmannsretten:

”De behandlende overlegene, Magne Tauler og Åge Gregersen, har som sakkyndige vitner opplyst at han har profitert på behandlingen, er blitt roligere og uten psykotiske symptomer. De har imidlertid klart gitt uttrykk for at det dreier seg om en langvarig lidelse med behov for behandling i en årrekke framover, og at det innen relativt kort tid må påregnes nye psykotiske gjennombrudd dersom han ikke får medisiner. De sakkyndige har sagt seg enig i dette.

Det er opplyst for lagmannsretten at tiltalte i begynnelsen av april 2006 ble skrevet ut av det administrativt tvungne helsevernet. Bakgrunnen for dette var at sykehuset ved en glipp unnlot å sende inn årsmelding til kontrollkommisjonen innen fristen og derfor

anså seg forpliktet til å skrive ham ut. Sykehusets innstilling er at det nå vil være riktig å se det hele an og avvente en ny begjæring om innleggelse. Det var imidlertid intensjonen på faglig medisinsk grunnlag at det tvungne helsevernet skulle bestå.”

- (20) Lagmannsrettens flertall uttaler videre at A ikke har sykdomsinnsikt, er lite samarbeidsvillig og tildekkende når det gjelder symptomer, og at han selv ikke ser behovet for å ta medisiner.
- (21) Sannsynligheten er altså stor for at A på nytt vil få psykotiske symptomer dersom behandlingen ikke gjenopptas, og det er lite trolig at han frivillig vil la seg behandle.
- (22) A har i mange år hatt rusproblemer. Han har misbrukt både alkohol, hasj og amfetamin. Etter at han ble skrevet ut av det tvungne psykiske helsevernet, har politiet tre ganger måttet ta hånd om ham fordi han har vært svært beruset.
- (23) Det er ikke opplyst at A har vært truende eller har begått andre lovbrudd etter at han ble utskrevet. Jeg finner imidlertid ikke å kunne legge avgjørende vekt på dette og viser til at det har gått forholdsvis kort tid siden behandlingen opphørte.
- (24) Etter en samlet vurdering av de lovbrudd A har begått, sammenholdt særlig med hans forhistorie, sykdomsutvikling og psykiske funksjonsevne er min konklusjon at det er nærliggende fare for at A på nytt vil begå en alvorlig forbrytelse som krenker eller utsetter for fare andres liv, helse eller frihet dersom samfunnet ikke setter inn tiltak slik at han får behandling.
- (25) Det siste spørsmålet er om det er nødvendig av hensyn til samfunnsvernet å idømme særreaksjon. Ved denne vurderingen skal det blant annet legges vekt på hva slags tilbud samfunnet ellers har å gi, særlig ved tiltak etter psykisk helsevernloven, jf. Rt. 2004 side 1119 avsnitt 23 med henvisning til forarbeidene.
- (26) A har tidvis vært kasteball mellom strafferettsapparatet og psykiatrien. Da han ble undergitt tvungent psykisk helsevern, ble han etter en tid skrevet ut ved det lagmannsretten betegner som en glipp. Dette svekker tilliten til at det psykiske helsevern vil make å skape et tilstrekkelig samfunnsvern i forhold til A. Etter mitt syn gir heller ikke den mulighet politiet har til å begjære ny innleggelse ved tvang etter psykisk helsevernloven § 3-7 tilstrekkelig sikkerhet i et tilfelle som dette. Min konklusjon er at det er nødvendig for å verne samfunnet at A blir idømt særreaksjon.
- (27) Alle vilkår for å idømme overføring til tvungent psykisk helsevern er etter dette oppfylt, og jeg finner at slik særreaksjon bør idømmes. Anken blir etter dette å forkaste.
- (28) Jeg stemmer for denne

K J E N N E L S E :

Anken forkastes.

- (29) Dommer **Endresen:** Jeg er kommet til samme resultat som mindretallet i lagmannsretten.

- (30) Samlet sett finner jeg at det ikke foreligger tilstrekkelig sterke grunner til å beslutte overføring til tvungent psykisk helsevern.
- (31) Det alminnelige utgangspunkt er at nødvendige tiltak overfor alvorlig sinnslidende besluttes i medhold av lov om psykisk helsevern. Slike tiltak kan være begrunnet i hensynet til den syke, men kan etter omstendighetene også besluttes når det anses nødvendig fordi den syke utgjør en nærliggende fare for andres liv og helse. Dersom politiet skulle bli oppmerksom på en situasjon som oppfattes slik at tvungent psykisk helsevern er nødvendig, kan politiet begjære vedkommende underlagt tvungent vern jf. psykisk helsevernloven § 3-7. Lovgiveren har likevel funnet det riktig å opprettholde et dobbeltsporet system i forhold til visse særlig alvorlige lovbrudd. Når slike lovbrudd er begått, kan også domstolene, slik førstvoterende har redegjort for, beslutte overføring til tvungent psykisk helsevern.
- (32) A var etter at de forhold saken gjelder var avdekket, i en periode undergitt tvungent helsevern etter lov om psykisk helsevern. I lagmannsrettens dom heter det om dette:
- ”Det er opplyst at tiltalte siden slutten av mars 2005 har vært undergitt administrativt tvungent helsevern etter psykisk helsevernloven kap. 3 med diagnosen schizoid lidelse. Han var innlagt på døgnopphold fram til juli 2005. Etter dette har han flyttet til egen bolig i X, men har fått månedlige depotinjeksjoner av antipsykotiske medisiner. De behandlende overlegene, Magne Tauler og Åge Gregersen, har som sakkyndige vitner opplyst at han har profitert på behandlingen, er blitt roligere og uten psykotiske symptomer. De har imidlertid klart gitt uttrykk for at det dreier seg om en langvarig lidelse med behov for behandling i en årrekke framover, og at det innen relativt kort tid må påregnes nye psykotiske gjennombrudd dersom han ikke får medisiner. De sakkyndige har sagt seg enig i dette.”**
- (33) Jeg nevner i tilknytning til dette at det nevnte vern ble besluttet basert på behandlingsbehov og ikke fordi A ble ansett som en fare for andre.
- (34) Den aktuelle sak gjelder de tre tilfeller av trusler som førstvoterende har redegjort for. Jeg anser det imidlertid klart at det bare er det tilfellet som omfattes av tiltalebeslutningens punkt 1 b, som også av førstvoterende anses som det mest graverende, som eventuelt kan anses som ”en annen alvorlig forbrytelse som krenket andres liv helse eller frihet” slik dette må forstås i forhold til § 39. Det er ikke vanskelig å forstå at episoden må ha vært skremmende for den som ble utsatt for truslene, og jeg er enig i at de forhold som påpekes av lagmannsretten og førstvoterende, gjør dette til et graverende forhold. Jeg finner det likevel tvilsomt om forholdet er tilstrekkelig alvorlig til å omfattes av § 39 nr. 1.
- (35) Som påpekt av førstvoterende har lagmannsrettens flertall ikke tatt stilling til om de framsatte trusler var alvorlig ment. Mindretallet i lagmannsretten har imidlertid vurdert dette og konkluderer: ” Det er ingen holdepunkter for å legge til grunn at drapstruslene var alvorlig ment selv om de åpenbart må ha vært skremmende for de fornærmede.” Jeg er enig i dette. A er ikke ved noen anledning funnet skyldig i alvorlig voldskriminalitet og det er heller ikke for øvrig opplysninger som gir grunnlag for å trekke den slutning at truslene var alvorlig ment. Dette må da legges til grunn ved vurderingen i forhold til § 39.
- (36) Utgangspunktet er da at trusler ikke faller innenfor bestemmelsen. Jeg viser til det førstvoterende har sitert fra Ot.prp. nr. 87 (1993-1994). Høyesterett uttalte da også i dom inntatt i Rt. 2002 side 1677, under henvisning til sitatet fra proposisjonen, at en trussel

normalt må være alvorlig ment og av kvalifisert art, for at § 39 skal få anvendelse. Det fremgår av proposisjonen, slik jeg forstår det avsnitt førstvoterende har sitert, to tilleggskrav for at trusler som ikke er alvorlig ment, likevel skal kunne omfattes av § 39 nr. 1. Det følger en kvalifikasjon av at en trussel bare etter omstendighetene kan være tilstrekkelig alvorlig selv om denne ”er egnet til å fremkalle alvorlig frykt”. I tillegg gjøres det klart at bestemmelsen normalt ikke vil være anvendelig, selv om trusselen skulle bli ansett tilstrekkelig alvorlig til å fylle kravet i § 39 nr. 1 med mindre det finnes kvalifisert sannsynlig at overtrederen ved en senere anledning vil gjøre seg skyldig i slike andre alvorlige forbrytelser som omfattes av § 39 nr. 1. Bare unntaksvis vil det være tilstrekkelig at den syke må antas igjen å ville fremsette trusler som samlet sett er så graverende at de faller innenfor § 39 nr. 1. Disse klare reservasjoner i forarbeidene tilsier etter mitt syn tilbakeholdenhet med å benytte § 39 nr. 1 i forhold til trusler.

- (37) Vurderingen av de alvorlige trusler A har fremsatt, må etter mitt skjønn skje under hensyntagen til hva som anses tilstrekkelig i forhold til de alternative forhold som kan omfattes av § 39 nr. 1. Med forbehold for abstrakt farefremkallelse forstår jeg bestemmelsene i §§ 39 nr. 1 og § 39 c nr. 1, slik at kravet til den forbrytelse det kan reageres overfor, er det samme. Slik er også bestemmelsene forstått i praksis; jf. Høyesteretts kjennelse inntatt i Rt. 2004 side 1119. Jeg finner da at både generelle uttalelser og den konkrete avgjørelse i sak inntatt i Rt. 2003 side 1257 må tillegges vekt ved vurderingen av de trusler A har fremsatt. Førstvoterende fremhevet det følgende i avsnitt 35 i dommen:

”Ved bedømmelsen av om domfeltes forhold går inn under uttrykket ”alvorlig voldsforbrytelse” i § 39c nr. 1 første punktum jf. også § 39 nr. 1. første punktum, tar jeg utgangspunkt i at bestemmelsen er ment primært å gjelde drap, grov legemsbeskadigelse og legemsbeskadigelse hvor den uforsettlige følgeskaden er død eller betydelig skade, jf. proposisjonen side 106 annen spalte som jeg har gjengitt tidligere. Kvalifikasjonen ”alvorlig”, som også gjelder annen forbrytelse som krenker andres liv, helse eller frihet, tar sikte på å begrense bruken av forvaring til særlig farlige lovbrøyttere for å beskytte mot de farligste forbrytelsene.”

- (38) Med dette alminnelige utgangspunkt fant retten under tvil at to tilfeller av legemsbeskadigelser under særdeles skjerpene omstendigheter, ikke hadde den nødvendige grovhet og det omfang som kreves.
- (39) A er dømt en rekke ganger for trusler og diverse andre forhold herunder legemskrenkelser. Ikke i noe tilfelle er han dømt for alvorlig voldskriminalitet. Med forbehold for det forhold som førstvoterende viser til, og som ligger 10 år tilbake i tid, er han heller ikke dømt for trusler av en slik art at det kunne være aktuelt å henføre forholdet under § 39 nr. 1. Arten av forholdene karakteriseres etter mitt syn godt ved den begrunnelse Mandal herredsrett ga da retten i 2001 avslo et krav om sikring med at bemyndigelse til å holde tiltalte i institusjon ville være et så alvorlig inngrep at det ”ikke står i rimelig forhold til den kriminalitet tiltalte skal dømmes for”. A ble i saken dømt etter § 227 (to tilfeller), § 228 samt en rekke andre forhold. Jeg finner på denne bakgrunn at det ikke er noe holdepunkt for å anse det nærliggende at han nå vil begå en slik annen forbrytelse som omfattes av § 39 nr. 1.
- (40) Som følge av gjentatte tilfeller av skremmende, truende og plagsom opptreden overfor sin svigerinne, ble det i Kristiansand tingrett i 2004 nedlagt besøksforbud for A i forhold til svigerinnen og hennes barn. Det er opplyst i saken at besøksforbudet har vært respektert. Dette sammenholdt med den effekt A synes å ha hatt av den behandling han har mottatt

av det psykiske helsevern, gjør at det ikke uten videre kan legges til grunn at A igjen vil begå alvorlige lovbrudd.

- (41) Det må etter mitt skjønn være klart at den trussel som det nå er aktuelt å vurdere opp mot § 39, om den omfattes av bestemmelsen, må ligge helt i nedre ende av de forbrytelser som omfattes. Når det i høyden kan være aktuelt å anse det å være en nærliggende fare for at A igjen vil fremsette trusler av en slik art og under slike omstendigheter at truslene vil omfattes av § 39 nr. 1, finner jeg samlet sett at overføring til tvungent psykisk helsevern ikke er tilstrekkelig begrunnet. Hensynet til samfunnsvernet er ikke tilstrekkelig sterkt.
- (42) Jeg stemmer for at anken tas til følge.
- (43) Dommer **Flock:** Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende, dommer Øie.
- (44) Dommer **Bruzelius:** Likeså.
- (45) Dommer **Coward:** Likeså.
- (46) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

K J E N N E L S E :

Anken forkastes.

Riktig utskrift bekreftes: